

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Lausunto
21.1.2021

1/5

Viite: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö VN/1972/2020

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖN LAUSUNTO

Opetus- ja kulttuuriministeriön on pyytänyt työ- ja elinkeinoministeriön lausuntoa luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi. Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Yleiset huomiot

Valtioneuvoston koulutuspoliittisen selonteon luonnoksessa on kuvattu kattavasti suomalaisen koulutusjärjestelmän haasteita ja kehittämistarpeita, huomioitu koulutusjärjestelmän rakenteiden kehittämiseen liittyvät näkökulmat sekä yhteistyö työelämän ja eri hallinnonalojen kanssa. Valmistelussa on huomioitu myös OECD:n Suomen jatkuvan oppimisen toteutumista käsitelleen keväällä 2020 julkistetun raportin sekä jatkuvan oppimisen parlamentaarisen uudistuksen valmistelun yhteydessä esiin nousseita näkökulmia. Esiin on nostettu nykyjärjestelmän vahvuuksia, joista on tärkeää pitää kiinni myös tulevaisuudessa.

Asioiden käsittelyssä pitäydytään selontekoluonnoksessa vielä varsin yleisellä ja periaatteellisella tasolla. Luonnoksessa esitetty visio ja tavoitetila ovat kunnianhimoiset. Tavoitetason tulee olla korkealla, mutta selonteon toimeenpanon suunnittelussa tulisi vielä pohtia uudistusten aikajännettä ja toteutusjärjestystä peilaten niitä käytettävissä oleviin resursseihin.

Selontekoluonnos keskittyy julkiseen koulutusjärjestelmään, sen sisällä tehtävään yhteistyöhön ja erilaisiin rajapintoihin. Julkinen koulutusjärjestelmä voisi kuitenkin hyötyä myös yksityisten toimijoiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Tämä näkökulma jää selonteon tarkastelun ulkopuolelle, vaikka työmarkkinoiden ja elinkeinoelämän kannalta myös yksityisillä toimijoilla on varsin merkittävä ja osin jopa kasvava rooli työikäisen väestön osaamisen kehittämisessä. Samoin työvoimakoulutuksella on edelleen oma roolinsa työvoiman osaamisen kehittämisessä.

Luonnoksessa todetaan, että nykyisen järjestelmän edellytykset tukea koulutusasteiden välistä yhteistyötä ovat heikot. Tämä on tärkeä huomio

koulutusjärjestelmän kokonaistoimivuuden kannalta. Työ- ja elinkeinoministeriö jakaa selonteon huomion siitä, että koulutus- ja osaamistason nousu edellyttää nykyisten julkisten resurssien parempaa kohdentamista. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan myös nykyisten toimintatapojen arviointia, yhteistyön lisäämistä ja päällekkäisyyksien karsimista. Julkista koulutusjärjestelmää ei tulisi myöskään tarkastella irrallaan muusta osaamisen palvelujen tarjonnan kentästä. Huomiota tulisi tulevaisuudessa kohdistaa enemmän siihen, minkälaisen osaamisen kehittämisen kokonaisuuden julkinen ja yksityinen tarjonta yhdessä muodostavat.

Keskeisiksi tavoitteiksi sekä toisen asteen koulutuksen että korkeakoulutuksen osalta selontekoluonnoksessa mainitaan saavutettavuuden edistäminen, aliedustettujen osallistumismahdollisuuksien parantaminen, tasa-arvon edistäminen sukupuolten segregaatiota purkamalla sekä verkostomainen yhteistyö niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Työ- ja elinkeinoministeriö pitää asetettuja tavoitteita tärkeinä ja kannatettavina. Luonnoksessa tuodaan hyvin esiin, miten koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisen tiellä on vielä paljon esteitä. Muun muassa vanhempien koulutustasolla, perheen sosioekonomisella asemalla, etnisellä taustalla samoin kuin sukupuolten välisellä segregaatiolla on edelleen merkittävää vaikutusta tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Konkreettiset toimet näiden osalta jäävät selontekoluonnoksessa kuitenkin vielä pitkälti auki, ja näitä tulisi vielä täsmentää toimeenpanon suunnittelun yhteydessä.

Työ- ja elinkeinoministeriö jakaa selontekoluonnoksessa esitetyn näkemyksen jatkuvan oppimisen tärkeydestä, koulutuksen ja työelämän yhteistyön vahvistamisesta sekä uudenlaisten osaamiskokonaisuuksien tarpeellisuudesta, joilla pystyttäisiin paremmin vastaamaan osaavan työvoiman saatavuuden haasteeseen, kohtaanto-ongelmiin sekä työllisyyden edistämiseen hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Korona-epidemia on vauhdittanut digitaalisten oppimisympäristöjen ja -pedagogiikan kehittämistä ja tätä kehitystyötä tulee määrätietoisesti jatkaa. Digitalisaation avulla on mahdollista merkittävästi lisätä koulutuksen saavutettavuutta ylittämällä paikkaan ja aikaan sidotun opiskelun haasteita. Samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, että digitaaliset menetelmät eivät aseta oppilaita eriarvoiseen asemaan.

Suomen hyvinvointi ja kilpailukyky perustuvat korkeaan osaamiseen ja tuottavuuteen, kestäväan kasvuun ja jatkuvaan uudistumiseen. Työ- ja elinkeinoministeriö yhtyy selontekoluonnoksen näkemykseen siitä, että koko väestön hyvä koulutus ja osaaminen ovat pärjäämisen perusta ja jatkuvalla oppimisella voidaan vastata murrosten tuomiin ongelmiin ja edistää samalla sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämisen lisäksi keskeistä on, miten koulutuksella sekä tutkimus- ja innovaatiotoiminnalla pystytään vastaamaan kestäväan kehityksen ja - kasvun haasteisiin niin, että pystytään tuottamaan sekä ekologisesti, taloudellisesti että sosiaalisesti kestäviä ratkaisuja. Selontekoluonnoksen sisällöillä on useita yhtymäkohtia työ- ja elinkeinoministeriössä valmisteilla oleviin uudistuksiin liittyen osaavan työvoiman saatavuuteen ja työllisyyden hoitoon. Näiden osalta on keskeistä, että ministeriöt jatkavat keskinäistä yhteistyötä ja valmistelua.

Yksityiskohtaiset huomiot

Korkeakoulutus

Korkea-asteen koulutustavoitteen saavuttamiseksi (vähintään 50 % ikäluokasta suorittaa korkea-asteen tutkinnon) tulisi vielä tarkentaa, miten kuluvan vuosikymmenen aikana alentunut syntyvyys mahdollisesti jatkuessaan tulee vaikuttamaan koulutusjärjestelmän kykyyn tuottaa osaavaa työvoimaa työmarkkinoiden tarpeisiin. Pohdittavaksi tulee, riittääkö ao. tavoitetaso vastaamaan ennakoituun kasvavaan korkea-asteen osajien kysyntään, jos ikäluokat jäävät pysyvästi alle 50 000 lapsen kokoisiksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö pitää hyvänä, että selonteossa nostetaan esiin Talent Boost -ohjelma ja siihen liittyvä tiekarttatyö, joka valmistuu kevään 2021 aikana (ei syksyllä 2020 kuten selonteko-luonnoksessa todetaan). Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että visioon tulisi sisällyttää: "Suomalainen korkeakoulutus houkuttelee maailmalta osaajia."

Työ- ja elinkeinoministeriö yhtyy näkemykseen siitä, että koulutuspolkujen sujuvoittaminen ja nopeuttaminen jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia kehittämällä on keskeistä erityisesti korkeakoulutusta vaativilla työvoimapula-aloilla.

Tiede ja tutkittu tieto

Työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan TKI-toiminnan kansainvälistyminen ja kytkeytyminen globaaleihin arvoverkostoihin inhimillisen pääoman kautta tulisi tuoda vahvemmin esiin.

Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Osaavan henkilöstön saatavuus on todettu ongelmaksi. Työ- ja elinkeinoministeriö esittää, että jatkovalmistelussa arvioidaan tarvetta kehittää ja lisätä alan pätevytymiskoulutusmahdollisuuksia maahanmuuttajille, sekä pohditaan tarvetta kansainvälisen rekrytoinnin systemaattiseen käynnistämiseen ja pitkäjänteiseen kehittämiseen niin varhaiskasvatuksessa kuin muilla koulutusasteilla. Opetus-, ohjaus- ja muun henkilöstön osaamisen kehittämisessä tulisi kieli- ja kulttuuritietoisuuden ohella kiinnittää huomioita rasismiin ja syrjinnän tunnistamiseen ja ehkäisyyn.

Opintotuki

Opiskelun aikaisen toimeentulon järjestämisen muodoista selonteko-luonnoksessa on nostettu esiin vain opintotuki. Tämän lisäksi merkittävä joukko (vähintäänkin yli 100 000 henkilöä) opiskelee vuosittain muilla etuuksilla, kuten työttömyysturvan peruspäivärahalla, työmarkkinatuella tai ansiopäivärahalla sekä aikuiskoulutustuella. Lisäksi suuri joukko osallistuu koulutuksiin myös työnantajan kustantamina työajalla. Työ- ja elinkeinoministeriö pitää tärkeänä, että myös tämä tieto olisi näkyvässä, jotta etuusjärjestelmästä ja opintojen aikaisesta toimeentulosta ja sen eri muodoista syntyisi kokonaiskuva.

Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Selontekoluonnoksen uudistuksissa painottuu vahvasti koulutuksellinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, jolloin uudistukset läpileikkaavasti hyödyttävät myös maahanmuuttajataustaisia oppilaita. On myös positiivista, että koulutusjärjestelmän keskeinen merkitys sille, miten maahanmuuttajat löytävät paikkansa Suomessa, on erityisesti huomioitu ohjelmassa. Myönteisinä uudistuksina voidaan mainita esimerkiksi positiivisen erityiskohtelun rahoituksen vakiinnuttaminen, Oikeus oppia –kehittämishjelma, S2-opetuksen ja kielitietoisuuden kehittäminen opettajien koulutuksessa.

Työ- ja elinkeinoministeriö nostaa esiin seuraavat näkökohdat:

- Selonteossa tulisi linjata maahanmuuttajaperheiden kanssa tehtävän koti-koulu-yhteistyön kehittämisestä, jotta maahanmuuttajavanhemmilla on mahdollisuudet tukea lastensa oppimista.
- Maahanmuuttajalasten- ja nuorten koulutuksen kehittämistyön tueksi tulisi selvittää, onko koulutuksessa tunnistettavissa rakenteellisia käytäntöjä, jotka asettavat eri kieli- ja kulttuuritaustoista tulevat eriarvoiseen asemaan.
- Selonteossa tulisi tunnistaa maahanmuuttajalasten ja –nuorten monipuolinen kielivaranto, ja pohtia keinoja sen paremmaksi hyödyntämiseksi.
- Selonteossa on tärkeää huomioida rasismien ja syrjinnän (ml. rakenteellinen syrjintä) ehkäisy poikkileikkaavasti.
- Selonteossa tulisi huomioida vähävaraisten ja monilapsisten perheiden mahdollisuudet vastata digitaalisuuden haasteisiin (laitehankinnat, kodin tilaratkaisut).
- Englanninkielisen koulutuksen saatavuutta kaikilla asteilla tulisi parantaa, jotta kansainvälisten perheiden asettautuminen Suomeen olisi sujuvampaa. Myös suomen- ja ruotsinkielisen koulutuksen markkinointia ja viestintää kansainvälisille osaajille perheineen tulisi vahvistaa (ruotsinkielisen koulutuksen kohdalla tämä mainitaan). Englanninkielisen lukiokoulutuksen mahdollisuuksia tulisi edelleen selvittää.
- Suomalaisen koulujärjestelmän tulisi vastata entistä paremmin kasvavaan työperusteiseen maahanmuuttoon. Suomalainen koulutusjärjestelmä myös toimii vetovoimatekijänä kansainvälisille erityisasiantuntijoille perheineen.

Koulutuspoliittisella selonteolla on useita yhtymäkohtia valmisteilla olevaan, kotoutumisen edistämisen uudistamista käsittelevään selontekoon. Selontekojen valmistelussa on tehty ministeriöiden välistä yhteistyötä, ja on tärkeää, että sisällöt sovitetaan yhteen vielä lausuntokierrosten jälkeen. Yhteensovittamisen kannalta keskeisiä näkökulmia ovat:

- Koulutuspoliittisessa selonteossa on ansiokkaasti huomioitu tarve ja esitetty keinoja eri koulutuspalveluiden yhteensovittamiseksi. Maahanmuuttajien työllisyyden edistämisen kannalta on tärkeää, että myös koulutus- ja työvoimapolkuja sekä sosiaali- ja terveystieteiden palveluita pystytään nykyistä paremmin sovittamaan yhteen. On myös tarve kehittää maahanmuuttajille soveltuvia pätevyyskoulutusmahdollisuuksia.

- Vapaan sivistystyön osalta selonteossa nostetaan esiin koulutuksen saatavuuden ongelmat, joiden ratkaisu on keskeisen tärkeää maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkujen toimivuuden varmistamiseksi. Lisäksi tulisi parantaa valtakunnallista tietopohjaa vapaan sivistystyön koulutustarjonnasta maahanmuuttajille ja koulutuksen vaikuttavuudesta. Vapaan sivistystyön maahanmuuttajakoulutuksen osalta tulee varmistaa koulutuksen työelämälähtöisyys.
- KARVI:n tuottaman raportin mukaan maahanmuuttajataustaisten kotivanhempien tavoittaminen vapaan sivistystyön koulutukseen on ollut haasteellista. Jatkossa on vahvistettava vapaan sivistystyön tunnettuutta ja saavutettavuutta kotivanhemmille.
- Kotona lapsia hoitavien maahanmuuttajavanhempien osallistuminen koulutuspalveluihin edellyttää lastenhoidon järjestämistä palvelun ajaksi. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen rahoitusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä tulisi harkita sen selvittämistä, mahdollistaako nykyinen rahoitusjärjestelmä riittävällä tavalla koulutuspalveluiden ja lastenhoidon yhdistävien palvelumallien toteuttamisen kunnissa.

Jan Hjelt
hallitusneuvos

Minna Nieminen
erityisasiantuntija